

OM DEN PLASMOLLEN.

HET KONINGSVEEN

Langs den voet van het Reichswald, waar dit aan Limburg grenst, strekt zich een hoogveen uit, in den omtrek bekend als het Konigsveen. Het draagt zijn roemrijken naam met eere, want door geen ander zal 't in ons land wel overtroffen worden in rijkdom aan plantensoorten en uit een oogpunt van natuurschoon heeft 't hier stellig zijn gelijke niet.

Zóó moet 't er in de eerste eeuwen onzer jaartelling in onze streken uitgezien hebben, toen nog niet elke vierkante meter grond zijn eigenaar had en geen prikkeldraad de ruwe inwoners belemmerde bij de jacht op wolf en oeros, toen art. 461 van 't Wetboek voor Strafrecht nog niet bestond, noch behoefte gevoeld werd aan een Vereeniging tot Bescherming van Natuurmonumenten.

't Is een woest romantisch landschap, dat eindeloos heel in de verte wegblauwende woud, van de heuvelen afdalend naar de vlakte en daar geleidelijk door laag hout overgaand in 't wijde wilde veen. Geen menschelijke woning is er te zien, alleen heel in de dampige verte is 't of zich aan den vagen boschrand een torenspitsje op doet. 't Is Kessel, dat reeds een flink stuk Duitschland in ligt.

Waar 't bosch in 't veen overgaat kronkelt zich een weinig begaan voetpad van den Plasmolen tot

Grünwald en langs dien weg ligt de grens, zoodat 't bosch aan Duitschland, 't veen aan Nederland behoort.

In deze afgelegen streek hebben we verleden jaar in 't begin van Juli eenigen tijd doorgebracht en toen 't veen eens goed afgezocht. Ook 't bosch oefende veel aantrekking op ons uit, je hebt daar van die wilde, dichtbegroeide boschdalen zonder een enkel voetpaadje, en waardoor in de diepte een smal helder beekje voortglipt onder goudveil en mooie levermossen, vaak dichtgegroeid met de reuzen-paardenstaart en de sierlijke *Scirpus sylvaticus*, met *Carex remota* en *Glyceria fluitans*. Wat was het daar zoet rusten in den klaren, jongen morgen, languit op den rug liggend tusschen de vochtige adelaarvarens, als boven in den lichtgroenen looverhemel zwartkopje en wielewaal floten en diepblauwe libellen (*Calopteryx splendens*) en witjes en ijsvogelvinders er heen en weer dwarrelden in den vroegen zonneshijn.

Zóó was 't in 't veen niet, maar daar was meer te zien. 's Morgens heel vroeg hoorde je daar hoog boven je 't welluidende klokje klingelen van de heileeuwerik, een vriendelijk ver gejoel, nu eens aanzwellend, dan weer wegdroomend tot stilte, waaruit weer nieuw geluid geboren werd. En uit de lage struiken aan den boschrand stegen maar steeds

boompiepers en grasmusschen in extase zingend omhoog en doken met de vleugels uitgespreid neer. 't Zangerig kneutje zat zacht te kweelen boven in een bloeiend braamboschje, en paapjes vlogen als je naderde zeer geagiteerd heen en weer en hielden niet op met hun: „tuk tuk, ieuw tuk tuk. In de verte wiede een bruine kiekendief langzaam rond.

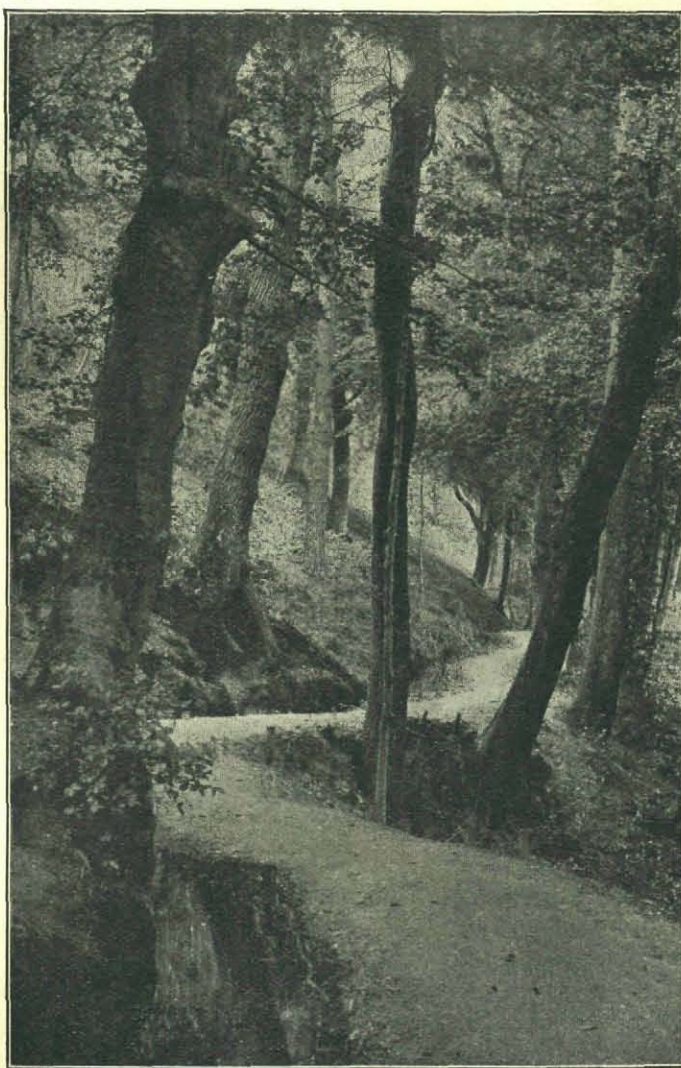
Alles was nog nat van den dauw; aan elk graspietje hing een glinsterende druppel; en 't beste was, maar kousen en schoenen uit te trekken en blootvoets 't veen in te gaan, waar je zoo urenlang kon rondloopen; nu eens diep wegzakkend in het veenmos, dan weer door 't ondiepe water; en ook wel eens over de prikkelige veenbes, waar je voorzichtig loopen moest. Maar op de in ons laagveen zoo scherpe oude rietstoppels hoefde je daar niet te passen; 't riet staat er niet dicht en schijnt weinig gesneden te worden. Toch loop je blootvoets altijd langzamer en voorzichtiger dan met schoenen aan en je kijkt vanzelf beter den grond aan, waar je op staat, zoodat 't ook uit botanisch oogpunt bepaald aan te bevelen is! En hoe lang je er ook rondgedwaald hebt, telkens vind je weer nieuwe dingen, telkens vertoont 't veen er weer een anderen aanblik.

Hier is het vrij droog en bedekt met geurigen gagel en bloeiende erica, ginds begint het polytrichum-mos op te treden, dat weer overgaat in 't veenmos (*Sphagnum*), zoo week, dat je er diep in wegzakt en spoedig zelfs zoo nat, dat je er niet meer gaan kunt. Elders weer ligt stil een roerlooze plas met riet en lischdodden en nymphaea's en nog wat verder hebben weer de biezen de overhand. Op vele plaatsen is 't *Sphagnum* geheel onder water gedoken, op andere komt 't er maar even boven uit, en weldra weer vormt 't hooge kussens, waarin je wel een voet diep wegzakt.

Naar den kant van den Plasmolen liggen nog

wat kleinere veentjes, ook heel mooi. Maar het eigenlijke Koningsven, waarheen ik u nu wil brengen, begint waar de holle weg, waarlangs de Duitse grens loopt, uit 't bosch tevoorschijn treedt, en strekt zich uit tot even voor Grönwald. Hier, van de kanten 't veen overziend, valt 't ons reeds op, in welk een overvloed de gagel er staat, en niet minder algemeen is op vele plaatsen die hooge warm bruine *Cyperaceae*, *Cladium Mariscus*, de *Galigaan*. *Drosera*, nu ja, die verwacht je natuurlijk in een

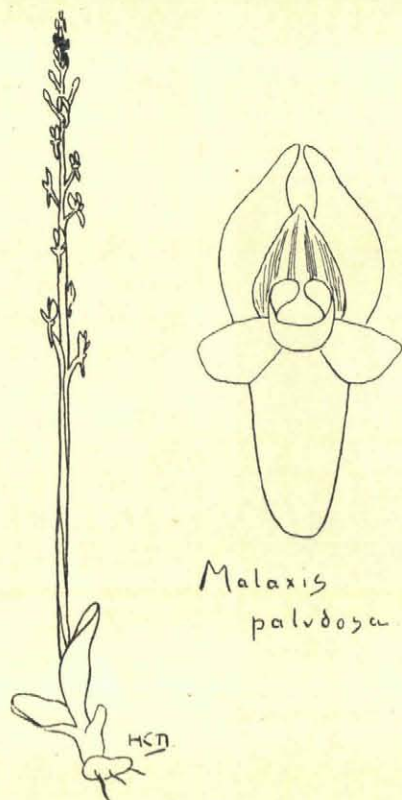
behoorlijk veen, en zoo wel van *rotundifolia* als van *intermedia* parelen hier dan ook overal de blaadjes. Staan ze tusschen hoog veenmos, dan verliezen ze soms heelemaal den rozetvorm en trachten zich omhoog te werken door 't vormen van een flinken stengel, waaruit rondom de bladstelen ontspringen. Van *Menyanthes* zien we overal de drietallige bladen, waaraan 't zijn Hollandischen naam waterklaver dankt, en de vruchten; ook *Comarum* raakt op zijn eind en vertoont nog slechts enkele donkerroode bloemen. Maar *Lotus uliginosus* en *Ranunculus flammula* bloeien rijk. Hier langs die kleine poeltjes moeten we uitzien naar *Sturmia loeselii*; jawel, daar staat ze al en daar nog meer; kijk, overal in 't rond, vrij opvallend, al zijn ze klein en groen, door de meer gele kleur van den bloemtros. Naar zijn broertje, de nog zeldzamere *Malaxis*

't Beekje langs den St. Jansberg bij den Plasmolen.

paludosa, een even klein en nog onaanzienlijker orchideetje, dat hier toch ook moest voorkomen, heb ik zeer lang vergeefs gezocht. Reeds had ik alle hoop opgegeven, toen op den dag voor 't vertrek van een laatste excursie terugkerend, mijn oog viel op het nietige stengeltje met de kleine groene bloempjes. Eén enkel exemplaar was het, en eerst na lang zoeken kwamen er nog een paar bij. Wat waren we blij met dat zeldzame, zoo licht over het hoofd gezien plantje! Dat zette nu eerst de kroon op al de mooie vondsten hier. Maar ziet, een week of

wat later, midden in den Zomer 't Soesterveen afzoekend, bleek 't mij, dat dit ongeveer geheel vol stond met onze *Malaxis*! Bij honderden stonden ze daar overal in 't rond, als je maar goed uitkeek. Dat viel aan den eenen kant mee, want 't was een onverwacht buitenkansje, maar aan den anderen

Malaxis
paludosa

kant ook wel een klein beetje tegen, want de waarde van mijn eerste vondst daalde er niet weinig door. Iets eigenaardigs bij *Sturmia* en *Malaxis* is, dat bij beide 't kantige stengeltje, dat de bloeiwijze draagt, een wringing om zijn as van 360° vertoont. Onder de talloze exemplaren in 't Soesterveen waren er ook vele, die op den rand der beide miniaturblaadjes een groot aantal kleine bolletjes droegen. Uit die bolletjes kunnen 't volgend jaar nieuwe plantjes opgroeien.

Een sieraad van 't veen is *Narthecium ossifragum*, het cipelgras: een slanke recht omhoog rijzende steel, aan den top een overvloed van oranje-gele sterrebloempjes dragend. Bij honderden, ja, duizenden stonden ze daar, zoo dicht opeen, dat 't wel een bloeiend lupineveld geleek, groote, zonniggele plekken vormend. Bijen zoemden er druk omheen, aan beide achterpooten een groote bol van 't menie-roode stuifmeel dragend. *Ossifragum* beteekent: beenderen brekend. Op de moerassige plaatsen waar 't staat, loopt 't vee groot gevaar weg te zakken en de pooten te breken.

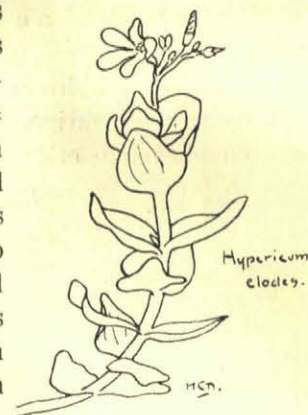
Overal in 't rond schieten libellen af en aan, de vleugels glinsterend in de zon. Hier en daar is er een bezig eieren te leggen. Onbewegelijk staat hij

een halven meter boven het water, en zichtbaar snel met de vleugels trillend, — daar valt hij plotseling pijlsnel loodrecht omlaag, nipt even met 't achterlijf in 't water, en heeft reeds weder zijn ouden stand hernomen. Telkens weer, meermalen achtereen, herhaalt zich dit spelletje.

Grassen, biez en zeggesoorten zijn hier natuurlijk in overvloed te vinden. *Cladium mariscus* is een van de grootste en meest in het oog vallend. Dan zijn er de beide *Rhynchospora*'s, *alba* en *fusca*, de een met bleeke, de ander met bruine aartjes, maar overigens sprekend op elkaar gelijkend. Tot de kleinste en minst opvallende hooren wel *Scirpus fluitans* — dat zijn die kleine sprietjes, die daar boven 't water uitsteken! — en *Scirpus paniculatus*. Alleen goede waarnemers merken zulke nietige dingetjes op, maar dat is juist een prikkel te meer om er op te letten, en juist daarom geeft het vinden ervan haast evenveel voldoening als het vinden van een bijzonder mooie of zeldzame plant. Reuzen en dwergen staan in 't veen naast elkaar, zoo *Cladium mariscus* naast *Scirpus paniculatus*. En naast *Malaxis paludosa* staat *Epipactis palustris*, de eerste haast niet in 't oog vallend, de laatste met zijn hoogen slanken stengel, aan den top even overneigend, en daaraan de sierlijke blanke bloemen, die je aan tropische orchideeën doen denken. Van onze inlandsche is dit wel de mooiste! De gewone orchideeën onzer lage venen komen hier weinig voor, alleen staat hier en daar een *platanthera*. De veenbes die heele plekken veenmos overdekt met zijn spitse blaadjes, zit reeds vol besjes, geel met roode wangen, uitlokkend tot eten; maar dat bekomt slecht, want de smaak is verre van aangenaam. Slechts een heel enkel bloempje laat zich nog vinden. *Andromeda polifolia* heeft er nog meer, rose bloempjes, sierlijk aan witte steeltjes overhangend.

Wat kan die *Chrysops* toch vinnig steken! 't Is een steekvlieg met goudgroene oogen (*chrysops* = goudoog), die 't je ook in de laagveen-moerasjes altijd zoo lastig maakt. Steeds weer laat hij zich neer op handen of gezicht om bloed te zuigen, *Chrysops relictus* is zijn naam, gij zult hem nog menigmaal verwenschen op veen-excursies!

De uitgebloeide *Cirsium eriophorum* met zijn zilveren pluimpje lijkt net wollegras, dat hier natuurlijk zelf ook niet ontbreekt. Een haag van *Epilobium angustifolium* draagt talloze groote donkerroze bloemen, en wordt druk bezocht door kleine

Hypericum
elodes

mugjes. Veel *minder vallen de kleine bloempjes van *Linum catharticum* en *Sagina nodosa* op. *Veronica soutellata*, *Sparganium minimum*, *Pedicularis palustris*, *Galium palustre*, *Lythrum salicaria*, *Utricularia's*, *Genista germanica*, *Stellaria glauca*, *Lychnis flos-cuculi*, *Scutillaria minor*, telkens weer vinden we nieuwe bloemen in en om 't veen. Hoe vindt ge dit *Hypericum pulchrum*, dat stellig zijn achternaam dankt aan de bloemknoppen, die aan den top zoo mooi rood zijn aangelopen. Ook 't in elk hoogveen aanwezige *Hypericum elodes* ontbreekt niet, evenmin als *humifusum*. Op 't veenmos, waarin we diep wegzakken, teekenen zich de ronde blaadjes der waternavel (*Hydrocotyle*) af. De kleine groene bloemtrosjes hooren mede tot de minst opvallende en hebben maar heel weinig van de schermen der andere umbelliferen, waartoe *Hydrocotyle* toch behoort. Ook *Trichlochin palustris* mag niet op veel uiterlijk schoon bogen, evenmin als *Heleocharis*, hoe welluidend die naam (= moerasliefje) ook klinken moge. 't Zijn dan ook beide windbloemen. Tallooze roode sterretjes teekenen zich hier af tegen den groenen bodem. 't Is bloeiende *Marchantia polymorpha*, een levermos.

Als na den regen 't zonnetje doorbreekt en alles met zijn warmend licht overgiet, dat je den damp ziet opstijgen, dan kun je van 't veenmos duidelijk de dekseltjes van de sporendosjes hooren springen met een zacht tikje, en als een fijn wolkje stof zie je de sporen wegstuiven. Nergens blijkt zoo goed de werking van 't veenmos als hier, aan dezen kant, je zakt er gewoon door in 't water, hoe veilig die hooge mollige kussens ook schijnen te zijn.

Riet en biezen nemen nu de overhand: *Juncus effusus*, *lamprocarpus*, *sylvaticus*, *squarrosus*, en de steeds half ondergedoken *Juncus supinus*, wiens bloemen slechts drie meeldraden bevatten, *Carex ampullacea*, *Eriophorum*, ook *Typha latifolium*, maar vreemd genoeg nergens *Iris*.

Aan 't einde van het veen staat eenzaam een visscher, een arme drommel, zonder tehuis, die nu eens hier, dan weer daar in een schuur overnacht. Bij de boeren krijgt hij wel te eten en geeft tot dank daarvoor 't beetje visch, dat hij vangt. Den heelen zomermorgen van 'smorgens vroeg tot 'savonds treft ge hem hier aan bij zijn hengels, steeds klagend over zijn verminderende vangst. Hoe verwenscht hij de reigers, die daarginds voorbij vliegen, en die elken morgen in de vroegte met hem komen concurreren in 't paling vangen. Ook otters komen hier voor, gezien heeft hij ze niet, maar wel dikwijls hun geplas 'snachts gehoord, als ze voor hem wegvluchtten. Als 't veen hem behoorde, hij wist wel wat hij deed! De heele boel werd dichtgegooid en

tot vruchtbaar bouwland gemaakt. 't Is zonde, dat alles zoo nutteloos te laten liggen, niet waar?

Wij lachten eens en zeiden maar niets. Wat weet zoo'n arme drommel van natuurmonumenten?

H. C. DELSMAN Jr.

UIT DE PEEL.

Om maar met de deur in huis te vallen, wil ik het eerst het zwarte roodstaartje maar eens noemen. Het is een aardig diertje met dofzwart gevederte, terwijl zijn tamelijk lange staart, zooals de naam aanduidt, roodbruin is.

Het houdt zich graag in de nabijheid van gebouwen op en nestelt zeer dikwijls in steigeren van huizen en schroomt zelfs niet in een schoollokaal zijn intrek te nemen.

In de drie laatste jaren, dat ik in Deurne (N.-B.) naar school heb gegaan, heeft er tenminste telkens een zijn nestje gemaakt op het hooge schoolbord, terwijl in het lokaal dagelijks een dertigtal jongens les kregen.

In den beginne trachtte men de beestjes te weren door 't nestje te verwijderen, evenwel begonnen ze voortdurend weer opnieuw, totdat men ze ten laatste maar hun gang liet gaan. Spoedig was nu het nestje, bestaande uit strootjes en veertjes, draadjes sajete enz., gereed en werden er 5 witte eitjes in gelegd, waarop het wijfje, te midden van 't rumoer der gonzende stemmen en klotsende klompen, rustig ging zitten broeden.

't Was ons streng verboden, bij het nestje te klauteren, wat echter nog al eens gebeurde. In 't eerst vloog het vogeltje dan van de eitjes, doch later bleef het rustig zitten en kon men zelfs met den vinger over zijn kopje streelen. Na eenigen tijd waren de jongen uit en nu vlogen de ouden weer voortdurend af en aan om voedsel, als vlindertjes, wormen en allerlei insecten aan te voeren.

Eindelijk waren ze sterk genoeg en vlogen door het, al dien tijd geopende raam naar buiten, tot groot genoegen van onzen meester, die op 't laatst niet veilig meer voor het bord kon staan.

De jongen en de ouden zaten nu op het dak; alwaar ze de eerste les in het vliegen kregen, terwijl ze daar ook kennis maakten met een kat, die één hunner te pakken kreeg.

Spoedig echter waren ze met allerlei gevaren bekend en vlogen ze even goed als de oude vogeltjes, waarop ze elk hun eigen weg gingen.

Een vogeltje dat voorzeker in geen enkele boschrijke streek ontbreekt, is de kwikstaart. Men onderscheidt hier twee soorten: de bonte en de gele kwikstaart, die in leefwijze echter bijna niet van elkaar verschillen.

De bonte is echter de meest algemeene en men ziet hem dan ook op elken akker, vooral daar, waar versch geploegd is om blootgelegde larven en wormen te verzamelen, waardoor hij bij de landbouwers in hooge gunst staat.

Men ziet hem ook dikwijls op de openbare wegen, waar hij, lustig kwikkend met zijn staart, voor den wandelaar uithuppelt.

Komt men te dicht bij, dan vliegt hij eenige passen verder neer en laat u weer naderen. Zoo blijft hij een heel eind voor iemand uithuppelen en vliegen, totdat hij plotseling zijwaarts het veld ingaat.

Zijn nestje bouwt hij liefst in een stapel hout of takkebosschen en ook heb ik het vrij dikwijls gevonden in een spleet van een slootkant.